

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม หมู่ที่ 3 ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาถึงลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุในชมรม ตั้งแต่การก่อตั้ง การบริหารจัดการ รวมทั้งกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชมรมผู้สูงอายุ

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการอธิบายถึงปรากฏการณ์ของการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุในชมรม ภายใต้บริบทของชุมชน โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
3. การจัดสนทนากลุ่ม

และผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเองตลอดระยะเวลาการศึกษาวิจัย โดยใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 1 ปี 5 เดือน ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุ

1.1 พื้นฐานของการเข้าร่วม

เมื่อผู้สูงอายุในหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในหมู่บ้านอย่างเป็นทางการพร้อมกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตตำบลเวียงใต้ ผู้สูงอายุได้ร่วมสมัครเป็นสมาชิกของชมรมด้วยความสมัครใจเพราะว่าได้เล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้รับอย่างเป็นรูปธรรม มีการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการเพื่อบริหารชมรมด้วยความเต็มใจ มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและสวัสดิการของชมรม ทั้งในส่วนที่สมาชิกร่วมกันบริหารจัดการกันเอง ได้แก่ การหาเงินทุนชมรมฯ กิจกรรมสาธารณกุศล กิจกรรมทางศาสนา และสวัสดิการของชมรมในหมู่บ้านและชมรมผู้สูงอายุอำเภอป่า สำหรับในส่วนที่เจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุน ได้แก่ กิจกรรมตรวจสุขภาพ ให้ความรู้ด้านสุขภาพ การออกกำลังกาย กิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ส่วนแรงจูงใจในการเข้าร่วมในชมรมนี้แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านปัจเจกบุคคล ได้แก่ ความภูมิใจใน

ตนเอง เกียรติ ชื่อเสียง สุขภาพของตนเอง ความสนุกสนานรื่นเริง ความต้องการเพื่อน ความสบายใจ การตระหนักในความสามารถของตนเอง บุญกุศล ด้านสวัสดิการของชมรม ได้แก่ เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เงินกองทุนสวัสดิการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และสิทธิในด้านการรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานของรัฐ และอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านผลประโยชน์ของกลุ่ม ได้แก่ ความสามัคคีในหมู่คณะ และผลประโยชน์ของส่วนรวม เช่น แก้อื้อพับสำหรับทำปราสาทคลุม โลงศพ รถลากศพ บาตรพระประจำวัน ตูเก็บบาตร ธรรมผูก พัด ชุ่มหรือคุ่มวัด เป็นต้น

1.2 รูปแบบของการเข้าร่วมในชุมชน

รูปแบบของการเข้าร่วมในชมรมแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1.2.1 การมีส่วนร่วมโดยตรง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในลักษณะนี้ เป็นการเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ โดยผู้สูงอายุในหมู่บ้านป้าขาม ได้สมัครเป็นสมาชิกของชมรมฯ ร่วมเป็นคณะกรรมการในการบริหารชมรม ร่วมกำหนดระเบียบข้อบังคับของชมรมผู้สูงอายุตำบลและอำเภอปาย รวมทั้งร่วมกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับการดำเนินกิจกรรมของชมรมฯ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่สมาชิกภายในชมรมเป็นผู้คิดริเริ่ม หรือกิจกรรมนั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ กิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ กิจกรรมหาเงินทุนชมรมฯ กิจกรรมสาธารณกุศล ได้แก่ จัดซื้อแก้อื้อพับสำหรับทำปราสาทคลุม โลงศพ ซึ่งรถลากศพไว้เป็นของหมู่บ้าน ชื่อบาตร ตูเก็บบาตร พัด ชันเงิน ธรรมผูก ชุ่มหรือคุ่มทำเป็นเสื้อวัด ไว้ใช้ประโยชน์ภายในวัด รวมทั้งเป็นเจ้าของภาพสร้างกำแพงวัดกลาง กิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ การทอดผ้าป่าผู้สูงอายุ การปฏิบัติธรรมช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และทำบุญ 100 วัน ของหลวงพ่อดาคำ ต้นตรีโย กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ ตรวจสุขภาพ ชั่งน้ำหนัก วัดความดัน ให้ความรู้ด้านสุขภาพ กิจกรรมออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ กิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ และกิจกรรมสวัสดิการของชมรม ได้แก่ กิจกรรมฌาปนกิจสงเคราะห์ กิจกรรมกองทุนสวัสดิการสงเคราะห์ สวัสดิการด้านรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานของรัฐ

1.2.2 การมีส่วนร่วมโดยอ้อม ได้แก่ การให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมงานแบบเป็นทางการในงานวันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ และวันปิยมหาราช เป็นต้น

1.3 ขอบเขตของการเข้าร่วม

มิติทางด้านเวลาในการดำเนินงานของชมรมฯ ก็มีส่วนสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมนั้น การกำหนดเวลา ความถี่ และระยะเวลาในการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุ จะมาจากสมาชิกชมรมฯ บุคคลภายนอกที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่มีบทบาทในการกำหนด เพราะผู้สูงอายุรู้และเข้าใจในสภาพปัญหาและ

ความต้องการของสมาชิกเป็นอย่างดีว่าเป็นอย่างไร และผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมในชมรมทุกครั้งที่ได้ยินประกาศทางเสียงตามสายหรือจากการบอกกล่าวของประธานหรือฝ่ายประชาสัมพันธ์ของชมรมฯ

1.4 ผลของการเข้าร่วม

จากการที่ผู้สูงอายุได้รวมตัวกันเป็นชมรมในหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มแม่บ้าน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกหมู่บ้าน รวมทั้งกับชาวบ้านในหมู่บ้าน ตลอดจนเพื่อนสมาชิกในชมรมด้วยตนเอง ทั้งด้านความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ ความเป็นปึกแผ่น ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของชมรมฯ สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ด้วยตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ได้แก่ กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนสวัสดิการสงเคราะห์ การเข้าร่วมของชุมชนตามความต้องการของผู้สูงอายุ ได้แก่ จัดหาเก้าอี้พับไว้ทำปราสาทเก้าอี้คลุมโรงศพ รถลากศพ บาตร พัด ชันเงิน โบราณ ชุ่มหรือคุ่มไว้เป็นของหมู่บ้าน เป็นต้น ได้รับการยอมรับทางสังคมทั้งภายในและภายนอกมากขึ้น มีอำนาจต่อรองในการขอความร่วมมือจากสมาชิกภายในชมรม ชาวบ้าน องค์กรในหมู่บ้านองค์กรภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เข้ามาช่วยสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของชมรมให้ประสบผลสำเร็จได้มากขึ้น ผู้สูงอายุได้เห็นความสำคัญของสุขภาพ เกิดความตระหนักและเห็นความรุนแรงของโรคร้ายไข้เจ็บที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคข้อเสื่อม เป็นต้น ทำให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมตรวจสุขภาพ วัดความดัน ชั่งน้ำหนัก รับฟังความรู้ด้านสุขภาพ และออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้สูงอายุควบคุม มีความรู้ในการป้องกันโรคเหล่านี้ทำให้อัตราป่วยของโรคดังกล่าวลดลง รวมทั้งตระหนักถึงความสามารถของตนเองและมีความสุขใจ จึงได้เข้าร่วมกิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติทุกครั้ง

2. ขั้นตอนในการมีส่วนร่วม

2.1 การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ

ในส่วนของ การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ ในการดำเนินงานของชมรมฯ นั้น ผู้สูงอายุได้ตัดสินใจร่วมกันจัดตั้งเป็นชมรมฯ ผู้สูงอายุ โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ และเมื่อดำเนินการก่อตั้งชมรมเรียบร้อยแล้ว ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการบริหาร จัดการชมรมฯ อาทิ ได้ร่วมกันออกกฎระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการดำเนินงานของชมรมในรูปแบบของคณะกรรมการชมรมฯ ผู้สูงอายุระดับตำบลและอำเภอ การเลือกประธานและคณะกรรมการบริหารงาน กำหนด

ชื่อและเลือกสถานที่ตั้งของชมรม กำหนดแนวทางและจัดหาเงินเข้าชมรมฯ เลือกตั้งคณะกรรมการดูแลเงินทุนชมรมฯ และคณะกรรมการฝาก-ถอนเงินธนาคาร กำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และสวัสดิการของชมรมฯ รวมทั้งได้ร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์การดำเนินกิจกรรมกองทุนสวัสดิการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน โดยเน้นเรื่องการใช้จ่ายเงินและกำหนดระเบียบข้อบังคับในการเข้าบูชาเก้าอี้พับสำหรับทำปราชญ์คลุ้มโลงศพและการเช่ารถลากศพ

2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ผู้สูงอายุได้ร่วมกันก่อตั้งชมรมขึ้นในหมู่บ้าน ได้ร่วมกันสมัครเป็นสมาชิกของชมรมฯ มีการบริหารจัดการและประสานงานในรูปแบบคณะกรรมการของชมรมฯ และได้เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและสวัสดิการที่สมาชิกเป็นผู้คิดริเริ่มในการดำเนินการ ได้แก่ กิจกรรมสาธารณกุศล กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมสวัสดิการของชมรม เพื่อเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัวและชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้ร่วมในกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุน ได้แก่ ตรวจสุขภาพ ชั่งน้ำหนัก วัดความดัน กิจกรรมวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ร่วมทำบัตรสวัสดิการรักษายาพยาบาลประชาชนผู้มีรายได้น้อย (สปร.) ประเภทผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์ในการใช้สิทธิด้านการรักษาพยาบาลฟรีจากหน่วยงานของรัฐ

2.3 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์

สมาชิกชมรมได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรม แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ในระดับปัจเจกบุคคล ผู้สูงอายุจะได้รับเงินสวัสดิการของชมรม ได้แก่ เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้สูงอายุอำเภอปาย เงินกองทุนสวัสดิการสงเคราะห์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ได้รู้ถึงสภาวะสุขภาพของตนเอง ทำให้สามารถป้องกันดูแลตนเองได้และเมื่อพบโรคก็จะได้รับการส่งต่อไปที่โรงพยาบาลเพื่อการวินิจฉัยและรักษาที่ถูกต้องต่อไป ได้ความรู้ด้านสุขภาพ ได้ออกกำลังกายในท่าที่ถูกต้อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้องและเหมาะสม ได้มีโอกาสแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของตน ได้รับของขวัญรางวัลในงานวันผู้สูงอายุแห่งชาติ นอกจากนี้ยังทำให้รู้สึกมีคุณค่ามากขึ้นในสังคม ได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและถ่ายทอดเรื่องราวกับเพื่อนฝูงทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้ไม่เหงา ใ้บุญ ใ้กุศล จากการเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณกุศลและกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสวัสดิการส่วนในด้านผลประโยชน์กลุ่ม ได้แก่ ได้มีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก ได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีความรู้ความสามัคคีกันมากขึ้นในหมู่คณะได้รับการยอมรับจากสังคม รวมทั้งทำให้มีศักยภาพและอำนาจในการต่อรองเพื่อขอความช่วยเหลือในการทำงานหรือสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากสมาชิกและจากองค์กรอื่น ๆ ได้ง่ายขึ้น

2.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

สมาชิกชมรมทำการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการชมรม โดยการปรึกษาหารือกัน ในกลุ่มที่มีความสนิทสนมกันและนำประเด็นปัญหาเข้าสู่การพิจารณาในที่ประชุม ส่วนการติดตามและประเมินผลการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของชมรมฯ สถานะทางการเงิน ทั้งรายรับรายจ่ายของชมรมฯ รวมทั้งผลการดำเนินกิจกรรมของชมรมในรอบปีที่ผ่านมา ทั้งที่ชมรมฯ ดำเนินการเองและเจ้าหน้าที่ให้การสนับสนุน ประธานจะเป็นผู้รายงาน ให้สมาชิกทราบในที่ประชุม ประจำเดือนและประจำปีของชมรมฯ

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม

3.1 ลักษณะของโครงการ ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

3.1.1 ความสลับซับซ้อนของขั้นตอนการดำเนินงาน เงื่อนไขความสลับซับซ้อนของขั้นตอนในการดำเนินงานของชมรมฯ มีความสำคัญมาก และการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขามนั้น มีขั้นตอนในการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมในชมรมอย่างง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการบริหารและกิจกรรมของชมรมได้ กิจกรรมก็สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน จึงทำให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น

3.1.2 ผลประโยชน์ตอบแทน สมาชิกในชมรมผู้สูงอายุได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องของสุขภาพ เศรษฐกิจและสังคมมาก เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านของตนเอง ทำให้สามารถตอบสนองต่อการแก้ปัญหาของผู้สูงอายุได้ ผู้สูงอายุก็จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเห็นว่าประโยชน์ที่จะได้รับเกิดขึ้นโดยตรงทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน กล่าวคือในด้านสุขภาพของตนเองทำให้รู้ถึงสภาวะสุขภาพของตนเอง สามารถที่จะมีความรู้ในการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันโรคที่พบได้บ่อยในผู้สูงอายุ หรือผู้ที่เป็นโรคแล้วก็สามารถควบคุมไม่ให้เรื้อรังเพิ่มมากขึ้น ได้รับการรักษาอย่างถูกวิธีและต่อเนื่อง สามารถที่จะนำความรู้ไปปฏิบัติกับคนในครอบครัวได้ ส่งผลให้คนในชุมชนมีสุขภาพดีโดยถ้วนหน้า ในด้านเศรษฐกิจผู้สูงอายุจะได้รับผลตอบแทนในรูปของตัวเงิน ซึ่งจะสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวในด้านเศรษฐกิจให้ดีขึ้น และในด้านสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความรักความสามัคคีในหมู่คณะ มีความภูมิใจ มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีความสนุกสนานรื่นเริง ได้พบปะเพื่อนฝูง ได้แสดงออกในความสามารถของตนเอง ได้รับการยกย่องชมเชยจากเพื่อนฝูง ได้บุญกุศล ได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม รวมถึงมีศักยภาพและอำนาจต่อรองในสังคมมากขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณค่า ได้รับการยอมรับจากสังคม อันเป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุในสังคมให้ดีขึ้น

3.2 สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุ

3.2.1 ปัจจัยทางด้านกายภาพ

จากการที่สภาพพื้นที่อยู่อาศัยของหมู่บ้านป่าขามมีความคับแคบของบ้านเรือนจะตั้งติดรวมกันเป็นกลุ่มก้อน กอปรกับหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านตั้งอยู่ตรงกลางของหมู่บ้าน ทำให้เวลาประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้านจะได้ยินกันทั่วทุกหลังคาเรือน ถนนในหมู่บ้านทุกสายทำด้วยคอนกรีต ทำให้การคมนาคมสะดวกสบายต่อการสัญจร นอกจากนี้ศูนย์รวมปฏิบัติการชมรมฯ ก็อยู่ตรงกลางหมู่บ้าน ทำให้ระยะทางไม่ไกลจากจุดปฏิบัติงาน ด้านลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในกิจกรรมในชมรมฯ มากขึ้น

3.2.2 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

จากการที่ประชาชนหมู่บ้านป่าขามมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ ได้แก่ รับจ้างก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป รับราชการ รับจ้างเป็นลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราวของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การเกษตร ค้าขาย รวมทั้งธุรกิจบริการต่าง ๆ ทำให้สามารถยกระดับทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ซึ่งนำมาสู่การทำให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในชมรมฯ มากขึ้น และส่วนมากผู้สูงอายุที่เข้ามาร่วมในชมรมฯ จะเป็นผู้ที่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจไม่ฝืดเคือง ทำให้มีเวลาทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้น และเนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่มีรายได้เป็นของตนเอง ส่วนใหญ่จะพึ่งพาลูกหลานในการเลี้ยงดู จึงมีความต้องการที่จะหารายได้เสริมครอบครัว ซึ่งพอจะช่วยลดค่าใช้จ่ายหรือ ลดภาระหนี้สินของครอบครัวได้บ้าง สำหรับผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในชมรมก็จะได้เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เงินกองทุนสวัสดิการ นอกจากนี้ร้องประธานเลขา เภรัญญิก ที่ช่วยเก็บเงินค่าฌาปนกิจศพ เงินสามัญประจำปีสงเคราะห์ และเงินค่าเช่ารถลากศพ จากสมาชิก จากผู้มาเช่าเฝ้ายาม ยังได้รับค่าตอบแทนด้วย ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาวะเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ทำให้เกิดความเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

3.2.3 ปัจจัยด้านการเมืองการปกครอง

ผู้นำและคณะกรรมการของหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐได้ให้การสนับสนุนให้มีการก่อตั้งและดำเนินกิจกรรมของชมรม โดยเป็นผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน พร้อมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การที่ชมรมผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนและได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ทำให้การดำเนินกิจกรรมภายในชมรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

3.2.4 ปัจจัยด้านสังคม

ชุมชนบ้านป่าขามมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงเนื่องจากคนในชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ต่อมาเมื่อทางรัฐเข้ามาสนับสนุนผู้สูงอายุ มีการรวมตัวกันเป็นชมรม เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ระหว่างคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ต่างหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกเหมือนกัน และการก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุทำให้เกิดผลดีหลายด้าน สามารถต่อรองให้กลุ่มสมาชิก องค์กร ในชุมชน องค์กรภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชน เข้ามาช่วยเหลือในการสนับสนุนกิจกรรมของชมรมได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นการรวมกันเป็นชมรมของผู้สูงอายุขึ้นในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความสามัคคีและความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันของผู้สูงอายุ ที่นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไป

3.2.5 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม

ชุมชนบ้านป่าขามมีความเชื่อเรื่อง ผีปู่ย่า ซึ่งเป็นระบบทางวัฒนธรรมที่เป็นกลไกควบคุมในสังคมให้มีการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของส่วนตนและส่วนรวม โดยเฉพาะการเข้าร่วมทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนา ตลอดจนงานประเพณีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งในการเข้าร่วมในกิจกรรมของชมรมนั้น เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจและสังคม ทำให้สมาชิกในชมรมเข้าร่วมด้วยความเต็มใจและสมัครใจ เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะได้รับบุญกุศลจากการเข้าร่วมกิจกรรมในฐานะที่เป็นเครือญาติ และในฐานะที่ต้องการแสดงออกถึงความมีน้ำใจต่อกัน จึงเป็นปัจจัยเสริมทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุและกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

3.2.6 ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์

จากการที่ผู้สูงอายุเคยมีประสบการณ์ในการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมธรรมชาติอย่างไม่เป็นทางการมาก่อน โดยมีจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เช่น การช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน การรวมกลุ่มกันถือศีลแปดในวันพระเป็นต้น ดังนั้น เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ จึงเป็นการง่ายที่จะผลักดันให้ผู้สูงอายุมารวมตัวกันเป็นชมรมและร่วมในกิจกรรมของชมรมอย่างต่อเนื่อง เพราะจุดประสงค์ที่ผู้สูงอายุรับรู้ก็คือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตนเองและกลุ่มให้มีความเป็นอยู่ในสังคมให้ดีขึ้น

3.3 ปัจจัยภายนอก ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ

เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้มีการก่อตั้งดำเนินงานชมรมมาก เนื่องจากการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเป็นนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ระดับตำบลในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพโรงพยาบาลปาย ได้จัดทำโครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุตำบลเวียงใต้ขึ้น และได้ให้ความรู้ชี้แนวทาง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและคอยเป็นที่เล็งช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษา ให้กำลังใจ ในการดำเนินงานตลอดจนเสนอทางออกที่เหมาะสม เมื่อสมาชิกประสบปัญหาในการดำเนินงาน โดยเฉพาะในช่วงแรกของกรก่อตั้งชมรม จนกว่าจะสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะผลักดันและสนับสนุนให้มีการก่อตั้งดำเนินการชมรม ภายใต้ความต้องการของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง จึงเป็นการขานรับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขด้วยความเต็มใจ

3.4 ปัจจัยภายใน ได้แก่ รายได้ สุขภาพ ความต้องการด้านสังคม ผู้นำชุมชน และ บุตรหลานในครอบครัวผู้สูงอายุ

ปัจจัยภายในอันดับแรกที่มีความสำคัญให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในชมรมนั้นก็คือ รายได้ สุขภาพ ตลอดจนความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ เนื่องจากการมีรายได้ที่ดี มีสุขภาพที่สมบูรณ์ และอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่า และได้รับการยอมรับจากสังคม เป็นความต้องการพื้นฐานของคนทั่วไป ซึ่งการตัดสินใจเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุ ได้พิจารณาแล้วว่าจะมีผลประโยชน์ต่อตนเองมากกว่าผลเสีย ดังนั้นจึงทำให้เข้ามามีส่วนร่วมในชมรม ปัจจัยภายในอีกด้านหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุนั้นก็คือ ผู้นำของชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการดำเนินทุกกิจกรรมในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้าน เพราะแกนนำเหล่านี้จะมีส่วนผลักดันให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้ประสบผลสำเร็จ เพราะการดำเนินทุกกิจกรรมในหมู่บ้าน จะมีการประสานงานเพื่อความร่วมมือระหว่างกลุ่มแกนนำด้วยกันเสมอ สำหรับการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านแห่งนี้ ผู้ที่มีส่วนผลักดันให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในกิจกรรมมากที่สุด ได้แก่ ประธานชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข เนื่องจากประธานเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินงานโดยตรง ในขณะที่ อสม.จะเป็นที่เล็งให้ เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการทำงาน ซึ่งบุคคลทั้งสองนี้จะเป็นบุคคลที่สมาชิกให้การยอมรับเชื่อถือและศรัทธาในความสามารถในการดำเนินงานมาแล้ว ดังนั้น จึงเชื่อฟังและทำตามเมื่อผู้นำชมรมและ อสม.ขอความร่วมมือ

ปัจจัยภายในที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญในการผลักดันให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก ก็คือ ลูกหลานของผู้สูงอายุเอง ซึ่งจะเป็นผู้คอยสนับสนุนทางด้านการเงินและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุทุกครั้ง ทั้งนี้เพราะว่าลูกหลานได้มองเห็นประโยชน์ที่ผู้สูงอายุจะได้รับจากการเข้าร่วมในกิจกรรมทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาระบบการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชมรมจึงได้ค้นพบกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุดังนี้

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุ

1.1 พื้นฐานการเข้าร่วม : ลักษณะการเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม เมื่อพิจารณาถึงพื้นฐานของการเข้าร่วมในการก่อตั้งชมรมของผู้สูงอายุในหมู่บ้านป่าขามมาจากความสมัครใจ อาจเป็นเพราะว่าก่อนจะดำเนินการก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุนั้นเจ้าหน้าที่ได้ให้การสนับสนุน โดยการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุโดยการให้ความรู้และเล่าถึงประสบการณ์จริงจากการดำเนินงานทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้ ความสนใจและตระหนักถึงปัญหาด้านสุขภาพอนามัยด้านสังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งตรงกับสภาพปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับตนเอง จึงทำให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกันจัดตั้งชมรมฯ ด้วยความเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นรินทรชัย พัฒนาการ (อ้างใน นรินทร แก้วมีศรี, 2538, หน้า 44) พบว่าการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนี้มีวิธีการดำเนินการคือ ต้องให้ความรู้แก่ประชาชนให้เกิด "การรู้สึกตัว" และพัฒนาความรู้เพื่อให้เกิดสมรรถนะเพื่อจัดการด้วยตนเองกับงานต่าง ๆ กระตุ้นกระบวนการร่วมกันสะท้อนให้บุคคลต่าง ๆ มีกำลังใจที่จะเชื่อมโยงประสบการณ์ต่าง ๆ การรับรู้และความคิด จากนั้นร่วมกันอภิปรายถึงสิ่งที่แสดงออกโดยมุ่งหมายร่วมกันที่จะเข้าใจโครงสร้างต่าง ๆ จากประสบการณ์ร่วมกัน ช่วยกันพูดคุยเพื่อให้เกิดปัญหาหรือการสะท้อนประสบการณ์ร่วมกันและต้องส่งเสริมองค์กรโดยนำอภิปรายเสนอแนะชี้แนวทาง การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ประเสริฐ กิติรัตน์ตระกูล (อ้างในนรินทร แก้วมีศรี, 2538, หน้า 44) พบว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จะต้องมีการจัดเวที แลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ในรูปแบบของการประชุม อบรมสัมมนา เพื่อที่จะนำมาสู่การปรับปรุงให้กับท้องถิ่นของตน และจากการที่ผู้สูงอายุได้เล็งเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชมรมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

ส่งผลทำให้ผู้สูงอายุบ้านป่าขามมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมในการบริหารจัดการ และร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและสวัสดิการของชมรมด้วยความเต็มใจทุกครั้ง ทำให้ชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขามสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, 2534 , หน้า 77-78) ที่กล่าวถึงพื้นฐานการเข้าร่วมว่า ลักษณะที่เข้ามามีส่วนร่วมที่มาจากแรงจูงใจภายในจะเป็นแรงหนุน หรือที่ช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจทำให้มีผลผูกพันทางจิตใจรู้สึกห่วงแหนในความเป็นเจ้าของของกิจกรรมที่ทำ จึงทำให้ชมรมผู้สูงอายุสามารถดำเนินการอยู่ได้นานและยั่งยืน

1.2 รูปแบบของการเข้าร่วม : ลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่งที่พบก็คือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเข้าร่วมในชมรมโดยตรง มีส่วนน้อยที่เข้าร่วมโดยอ้อม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ได้มีการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ จะทำให้ผู้สูงอายุมองเห็นความสำคัญและเกิดความตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่และคงได้รับการแก้ไขด้วยตัวของเขาเอง นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะว่า สมาชิกส่วนใหญ่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจะมีผลกระทบโดยตรง ตั้งแต่ตนเองและครอบครัว ทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจและสังคม จึงทำให้ผู้สูงอายุ เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ ลีสุวรรณ , 2534 , หน้า 77-78) ได้กล่าวว่า ในรูปแบบของการเข้าร่วมนั้น ประชาชนจะเข้าร่วมโดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับของประชาชนเอง โดยเฉพาะกิจกรรมที่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับของประชาชนเอง

1.3 ขอบเขตของการเข้าร่วม : ลักษณะการมีส่วนร่วมที่จะให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมอีกอย่างหนึ่งที่พบ คือ การให้อิสระแก่ผู้สูงอายุในการกำหนด ระยะเวลา ความถี่ และระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นรินทร์ แก้วมีศรี (2538, หน้า 127) ที่กล่าวถึงมิติเวลาในการจัดศึกษาว่า การกำหนด เวลา ความถี่ ระยะเวลาในการให้สุขศึกษาจะต้องมาจากประชาชน บุคคลากรภายนอกทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชนจะไม่มีบทบาทในการกำหนดด้านเวลาให้ เพราะประชาชนรู้และเข้าใจปัญหาและสถานการณ์ของชุมชนของตนเองเป็นอย่างดีว่าเป็นอย่างไรและในการดำเนินกิจกรรมของชมรมฯ นั้นต้องเริ่มต้นจากความต้องการของผู้สูงอายุและก็ต้องดำเนินโดยผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุย่อมรู้ปัญหาและความต้องการของตนเองได้ดีกว่าคนอื่น ดังนั้นการจัดกิจกรรมในชมรมคงจะสร้างให้เป็นหลักสูตรสำเร็จไม่ได้ เพราะแต่ละปัญหาแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยความเต็มใจและสมัครใจ องค์กรในชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐคงจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสนับสนุนผู้สูงอายุในส่วนที่ขาดเท่านั้น

1.4 ผลของการเข้าร่วม : ลักษณะการมีส่วนร่วมที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในชมรมฯ อีกอย่างหนึ่งที่พบ คือ ศักยภาพที่เป็นผลมาจากการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมฯ ทำให้ผู้สูงอายุมีอำนาจต่อรองในการขอความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในชมรม องค์กรในชุมชน องค์กรภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชมรมฯ ได้ง่ายขึ้น และยังทำให้ผู้สูงอายุมีความเป็นตัวของตัวเองมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนสมาชิกในชมรม, ชาวบ้าน องค์กรต่าง ๆ ในหมู่บ้าน และองค์กรนอกชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งทำให้มีความรักความสามัคคีกันภายในกลุ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ สีสวรรณ, 2534, หน้า 78-79) ที่กล่าวถึงผลของการเข้าร่วมว่าจะทำให้เกิดการเกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเป็นตัวของตัวเองสร้างปฏิสัมพันธ์และมีความสามัคคีในมวลสมาชิกของชุมชน

2. ขั้นตอนในการมีส่วนร่วม

ในส่วนของเข้าร่วมของผู้สูงอายุในชมรมฯ บ้านป่าขามพบว่าผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในชมรมทุกขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนในการคิดและตัดสินใจ ขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม ขั้นตอนในการร่วมรับผลประโยชน์และขั้นตอนในการติดตามประเมินผลซึ่งจากการที่ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในชมรมฯ ทุกขั้นตอน ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของชมรม และเจ้าของกิจกรรม ซึ่งส่งผลให้การเข้าร่วมของผู้สูงอายุในชมรมมากขึ้นและทำให้ชมรมผู้สูงอายุสามารถดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงควรให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมในทุกขั้นตอน ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ : ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่พบในการศึกษาครั้งนี้ และนับว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง เพราะว่าการที่จะให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมนั้น เจ้าหน้าที่จะต้องยึดตามความต้องการของผู้สูงอายุเป็นหลัก ในการดำเนินการและจะต้องให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจด้วยตัวผู้สูงอายุเอง ตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง บริหาร จัดระบบทั้งแนวทางเลือกในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชมรมฯ เจ้าหน้าที่ที่จะเป็นผู้คอยให้การสนับสนุนความรู้แก่ผู้สูงอายุ ได้เห็นความสำคัญ และเกิดความพยายามที่จะจัดการดำเนินการด้วยตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นรินทร์ พัฒนาพงศา (อ้างใน นรินทร์ แก้วมีศรี, 2528, หน้า 43) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้นต้องมีการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เกิด "การรู้สึกตัว" และพัฒนาความรู้เพื่อให้เกิดสมรรถนะ เพื่อจัดการกับตัวเองกับงานต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะถ้าหากผู้สูงอายุในชุมชนยังไม่เข้าใจหรือเห็นความสำคัญในการดำเนินงานด้วยตนเองแล้ว การที่จะก่อตั้งชมรมขึ้นมาหรือจัดกิจกรรมเพื่อจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชมรมก็ไม่อาจเอื้อ

อำนวยความสะดวกต่อผู้สูงอายุเพราะผู้สูงอายุในชุมชนขาดความเข้าใจ และมองไม่เห็นความสำคัญ ของกิจกรรมที่กำหนดขึ้นมา สิ่งหนึ่งที่เจ้าหน้าที่ที่ควรเข้ามากระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมและ ยอมรับ คือ ผู้สูงอายุในชุมชนอยู่กับปัญหาจะเป็นผู้ที่รู้จักปัญหาตนเองดีที่สุด แต่ผู้สูงอายุมักจะ มองข้ามปัญหา เจ้าหน้าที่ต้องการจัดการศึกษาให้กระตุ้นผู้สูงอายุให้เกิดการเรียนรู้ให้สามารถ วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนได้ชัดเจนอันจะนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง

2.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ : การที่จะให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินชมรมในหมู่บ้านจะต้องให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ปัญหา เพราะนอกจาก จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถสะท้อนปัญหาของตนเองและชุมชนได้แล้ว จะต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ เข้ามาร่วมดำเนินการโดยการชี้แนะแนวทางการดำเนินงานของชมรมฯ ไว้แบบกว้างๆ แล้วให้ ผู้สูงอายุได้ต่อยอดการดำเนินงานในรูปแบบของเขาเองและเจ้าหน้าที่จะอยู่ในฐานะผู้ให้การ สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และจะต้องเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ สนับสนุนด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะช่วงแรกของการดำเนินงาน จนกว่าผู้สูงอายุจะ สามารถพึ่งตนเองได้ และในการผลักดันให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในชมรมผู้สูงอายุนี้ จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องกระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้มองเห็นสภาพปัญหาในชุมชน เป็นการสะท้อนปัญหาให้แก้กัน โดยเสวนากันในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันและเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความตระหนักและความ รู้สึกเป็นเจ้าของ จนเกิดการเข้าร่วมของผู้สูงอายุในการปฏิบัติมากขึ้นด้วยตัวของผู้สูงอายุเองทำให้ เกิดการเรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด

2.3 การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ : เมื่อผู้สูงอายุเห็นผลประโยชน์ก็ สามารถดำเนินกิจกรรมชมรมฯ ด้วยตนเอง และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม เพื่อพัฒนาสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมนั้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ สุรัสวดี Һันพนนต์ (2528) อคิน ระพีพัฒน์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) Muntarbhorn (1983) และ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, 2534, หน้า 77-78) ที่กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น จะต้อง มีขั้นตอนในการรับผลประโยชน์ จากกิจกรรมของโครงการไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้าน วัตถุประสงค์ และผลประโยชน์ทางด้านสังคมหรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

2.4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล : การประเมินผลก็เป็นขั้นตอน หนึ่งที่สำคัญที่จะต้องให้ผู้สูงอายุดำเนินการด้วยตัวเอง เพื่อจะทำให้เกิดความตระหนักว่าการดำเนิน กิจกรรมที่ตนเองทำมานั้น ดีและมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด และควรพิจารณาว่าจะดำเนินการ ต่อเนื่องหรือไม่ ทำให้เกิดการเรียนรู้และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมของชมรมร่วมกัน และจะส่งผลถึงการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชมรมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีชา

เปี่ยมพงษ์ศานต์ (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร บรรณาธิการ, 2536, หน้า 158-159) ที่ได้อธิบายขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน การดำเนินโครงการ และประเมินผล เราจะต้องถือว่ามีความสำคัญในการพัฒนาและเป็นไปในแนวทางที่สนองความต้องการของประชาชน

3. เงื่อนไขหรือปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ บ้านป่าขาม

3.1 ลักษณะของโครงการ : พบว่าลักษณะของโครงการได้สามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้สูงอายุด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พัทยา สายหู (2529, หน้า 246) ได้อธิบายว่าการที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของโครงการว่า จะต้องเป็นโครงการที่ประชาชนต้องการ และผลในการก่อตั้งและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในชมรมได้เกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ในด้านการพัฒนาสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน การดำเนินงานของชมรมได้มีการดำเนินกิจกรรมง่าย ๆ ไม่มีรูปแบบหรือขั้นตอนที่สลับซับซ้อนทำให้ประชาชนไม่ลำบากใจในการเข้าร่วมปฏิบัติ การจัดกิจกรรมที่เป็นลักษณะของการส่งเสริมสุขภาพ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเขาอันเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งนำมาสู่การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น การจัดกิจกรรมที่เป็นลักษณะส่งเสริมสุขภาพเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นไปตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ เป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของประชาชนของ พัทยา สายหู (2529, หน้า 246) และยังพบว่าได้สอดคล้องกับเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลการมีส่วนร่วมของประชาชนของ ปรัชญา เวสารัชช (2527, หน้า 170) และ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ ลิสุวรรณ, หน้า 77-79) นั่นคือ เงื่อนไขที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ลักษณะของโครงการด้านความสลับซับซ้อน ความยากง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ลักษณะของโครงการที่ชาวบ้านต้องการ สอดคล้องกับปัญหาและผลประโยชน์ตอบแทนที่ส่งผลโดยตรงกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ มาอะ ชิตตรสิงคะ (2522) ถม ททรัพย์เจริญ (2525) และอาสาฬห์ เกษทรัพย์ (2525) (อ้างใน สุรัสวดี ทุ่งพยนต์, 2526, หน้า 33) ที่ได้ศึกษาถึงโครงการโดยเฉพาะลักษณะของโครงการพบว่า การเข้าถึงของประชาชนและความยุ่งยากสลับซับซ้อนในการจัดการได้ส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของประชาชนด้วยเช่นกัน และ

จากการศึกษางานวิจัยของ อำนาจ อนันตชัย (2526) อนุภาพ กิรลาภ (2528) ปรัชญา เวสารัชช (2528) พิชญางค์ จุแจ่มยาม (2529) และ อคิน ระพีพัฒน์ (2531) ที่ได้พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการต่าง ๆ นั้นก็คือ ประชาชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนที่ตนจะได้รับมากกว่าสิ่งอื่น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านผลประโยชน์ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักดีแล้วว่า ชมรมนี้ทำให้ประโยชน์มากกว่าผลเสีย จึงเข้ามารวมกิจกรรมในชมรมอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะทราบดีที่ยังมีการดำเนินกิจกรรมอยู่ ผู้สูงอายุก็จะยังได้รับผลประโยชน์เช่นกัน

3.2 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม

3.2.1 ส่วนปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่มีผลต่อการเข้าร่วมในชมรมของผู้สูงอายุ : พบว่าบ้านเรือนจะอยู่ติดกันเป็นกลุ่ม เวลาประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้าน จึงได้ยินกันทุกหลังคาเรือน ถนนทุกสายภายในหมู่บ้านทำด้วยคอนกรีต ทำให้สะดวกในการเดินทางเข้ามาร่วม รวมทั้งระยะทางจากบ้านมาศูนย์รวมปฏิบัติกิจกรรมของผู้สูงอายุในหมู่บ้านก็ไม่ไกลมากนัก ด้วยลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยเช่นนี้ จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าไปร่วมด้วยความสบายใจและเต็มใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรัชญา เวสารัชช (2527, หน้า 170) และ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ สีสวรรณ, หน้า 77-79) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมว่า ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพก็มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก

3.2.2 สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจจะมีผลต่อการเข้าร่วมในชมรมนี้: พบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านป่าขามมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีรายได้พอเพียงกับรายจ่าย ไม่เดือดร้อน จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน ไม่ต้องออกไปทำงานต่างถิ่น ทำให้มีเวลาในการเลี้ยงดูผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ต้องรับภาระในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตัวเองหรือครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุมีเวลาทำงานเพื่อส่วนรวมมากขึ้น ส่วนครอบครัวที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้ผู้สูงอายุต้องรับภาระในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว จึงทำให้ไม่มีเวลาในการที่จะเข้าร่วมในชมรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารยา วัฒนกิจ และ สุกัญญา สิงห์ชม (อ้างใน นรินทร์ แก้วมีศรี, อ้างแล้ว, หน้า 49) ที่ได้ศึกษาถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า ผู้มีรายได้สูงจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้มีรายได้ต่ำ และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ นรินทร์ แก้ว มีศรี (2538, หน้า 133-134) พบว่าประชาชนที่ไม่มีปัญหาความผิเคืองของเศรษฐกิจของครอบครัวจะมีส่วนร่วมมากกว่าครอบครัวที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ และจากการที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีรายได้เป็นของตนเองซึ่งจะพึ่งพา

อาศัยลูกหลานตลอด จึงมีความต้องการที่จะหารายได้เสริมครอบครัวบ้าง โดยการรวมตัวกันเป็นชมรม เพื่อช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการเงิน ซึ่งผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรมฯ จะได้รับเงินสวัสดิการในรูปของเงินและค่าตอบแทนจากการดำเนินกิจกรรมซึ่งถึงแม้จะเป็นเงินช่วยไม่มากนัก แต่อย่างน้อยก็เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายให้ลูกหลานเมื่อตนเองถึงแก่กรรม ซึ่งพอจะลดค่าใช้จ่ายหรือลดภาระหนี้สินในการจัดงานศพของตนเองได้บ้าง ทำให้ลูกหลานไม่ต้องเดือดร้อน ซึ่งก็เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้นอีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ อคิน รพีพัฒน์ (อ้างใน ปรัชญา เวสารัชช, 2528, หน้า 20) ว่าคนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกันเมื่อมีปัญหาด้วยกัน อาจเข้าร่วมช่วยเหลือกันได้ดีในสังคมไทยและยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Hamton, Summer and Webber (1973) ได้กล่าวถึงผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนว่า “เงินเป็นแนวทางหนึ่งที่บุคคลมีแรงจูงใจในด้านความสำเร็จในการเข้ามาปฏิบัติงาน ซึ่งมีผู้ประสบความสำเร็จอย่างสูงมาจากแรงจูงใจทางด้านการเงิน”

3.2.3 ปัจจัยทางด้านการเมืองการปกครอง : เนื่องจากในชุมชนบ้านป่าขามแห่งนี้มีผู้นำที่เข้มแข็ง คือ เป็นผู้ที่มีความเสียสละ จริงใจ และอดทนมีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และมีข้อขัดแย้งภายในหมู่บ้านน้อยมาก ผู้นำมีกิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านก็จะเรียกประชุมคณะกรรมการเพื่อขอความคิดเห็นแล้วสรุปผลการดำเนินกิจกรรมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะยอมรับข้อเสนอของกลุ่มแกนนำของหมู่บ้านและชาวบ้านจะเชื่อถือและศรัทธาในตัวผู้นำของชุมชนบทบาท ซึ่งสอดคล้องกับ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535, หน้า 122) ที่ได้สรุปปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่าโครงการสร้างทางการเมืองในสังคมชนบทที่สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านที่ผู้นำขอความร่วมมือชาวบ้าน จะเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ

3.2.4 สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม : จากการที่สภาพสังคมของหมู่บ้านมีรากฐานจากสังคมชนบทดั้งเดิม มีการพึ่งพาอาศัยกัน โดยมีระบบความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ และการนับถือผีปู่ย่าจะเป็นระบบทางวัฒนธรรมที่เป็นกลไกควบคุมในสังคมให้มีการปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของส่วนตัวและส่วนรวม และชุมชนแห่งนี้มีลักษณะเด่นของหมู่บ้านที่เป็นประเพณีที่ยึดถือกันมานานนั่นคือชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน จะให้การช่วยเหลืออย่างเต็มที่ทั้งด้านแรงงาน อาหาร และบริจาคทรัพย์ ทั้งนี้เนื่องจาก ชาวบ้านจะนับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องบุญ บาป ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และในการเข้าร่วมในกิจกรรมของชมรมฯ ก็เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกด้วยกันและส่วนรวมด้วย ผู้สูงอายุจึงเข้าร่วมด้วยความเต็มใจเพราะเชื่อว่า ตนเองจะได้บุญ

ได้ถูกสลับกลับมาจากการเข้าร่วมกิจกรรม จากสภาพแวดล้อมของชุมชนดังที่ได้กล่าวมานั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉลาดชาย รติมานนท์ (อ้างในทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527, หน้า 130) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นไปได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม เนื่องจากสภาพแวดล้อมดังกล่าวจะเป็นกลไกที่จะนำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและ อุทัย ดุลยเกษม (2540, หน้า 21) ได้กล่าวว่า ชุมชน สังคมไทย มีค่านิยม วัฒนธรรมที่มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องของกรรมและเชื่อเรื่อง บาป บุญ คุณโทษ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดและต้องพึ่งพาธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกันเอง เป็นค่านิยมที่สร้างทัศนคติที่เคารพธรรมชาติ มีความพอใจกับเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือการพึ่งตนเอง ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่ร่วมกันนั้นคือ "ความร่วมมือของชุมชน" ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งได้

3.2.5 สภาพแวดล้อมทางด้านประวัติศาสตร์ : เนื่องจากจริง ๆ แล้วผู้สูงอายุ เคยมีประสบการณ์ในการรวมกลุ่มกันเป็นชมรมอย่างธรรมชาติไม่เป็นทางการมาตั้งแต่อดีต โดยในการรวมกลุ่มกันแต่ละครั้งก็จะมีจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เช่น การช่วยเหลือกัน ด้านแรงงาน การมาร่วมถือศีล 8 กันในวันพระ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อมีการรวมกลุ่มเป็นชมรมในหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ ผู้สูงอายุจึงเข้าร่วมด้วยความสมัครใจและเต็มใจเพราะจุดประสงค์ที่ผู้สูงอายุรับรู้ก็คือการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อตอบสนองความต้องการร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและส่วนรวมเหมือนเช่นที่ผ่านมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Uphoff (อ้างใน ชูเกียรติ ลีสุวรรณ, 2534, หน้า 79) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกด้านหนึ่งก็คือปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับประสบการณ์หรือการรับรู้ในเรื่องนั้น ๆ

3.3 ปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุ : พบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นผู้ผลักดันให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วม เพราะเป็นผู้รับนโยบายของรัฐลงสู่ชุมชน และเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้สูงอายุได้เห็นความสำคัญของการก่อตั้งและดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้าน จนเกิดปฏิกริยายอมรับนโยบายของรัฐด้วยความเต็มใจ แล้วนำสู่การปฏิบัติด้วยตัวผู้สูงอายุเองอย่างต่อเนื่อง โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐคอยเป็นที่เลี้ยงให้ โดยเฉพาะช่วงแรกของการดำเนินงาน

3.4 ปัจจัยภายในที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุ : เนื่องจากว่าการดำเนินชมรมจะให้ผลประโยชน์ต่อตนเองโดยตรง ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ซึ่งเป็นการต้องการขั้นพื้นฐานด้านร่างกายและจิตใจของมนุษย์ทุกคน ที่ยังได้รับการบำบัดไม่เพียงพอ จึงเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมเข้าร่วมในชมรม ซึ่งสอดคล้องกับ

ทฤษฎีจิตวิทยาของ Maslow (อ้างใน เสาวนีย์ สีสองสม, 2541, หน้า 44) ที่ได้อธิบายถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจไว้ว่า เมื่อความต้องการได้เกิดขึ้นแล้ว ไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ แบ่งออกได้เป็น 5 ระดับ ดังนี้ คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและการยอมรับเข้าเป็นพวก ความต้องการยกย่องนับถือจากบุคคลอื่น และความต้องการที่จะประสบความสำเร็จและความต้องการแสดงความสามารถของตนเอง นอกจากนี้จะมีผู้นำชุมชน คือ ประธานชมรมและอาสาสมัครสาธารณสุข ที่มีส่วนสำคัญมากในการผลักดันให้ผู้สูงอายุมาร่วมในชมรม เนื่องจากว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านแห่งนี้มีความเคารพเชื่อถือศรัทธาในตัวผู้นำของเขามาก ถ้าผู้นำขอความร่วมมืออะไรผู้สูงอายุก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงถือได้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุนั้น ผู้นำหรือองค์กรชุมชนนั้น จะเป็นจุดศูนย์กลางในการดำเนินการพัฒนา เนื่องจากผู้นำและองค์กรชุมชนจะเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการดึงผู้สูงอายุ ชาวบ้าน องค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชนเข้ามาร่วมในกิจกรรม ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน จะประสบผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุภาพ ภิรลาภ (2527) และ ปรีชญา เวสารัชช์ (2528) ที่พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นนั้นคือความเคารพนับถือผู้นำ ความเกรงใจผู้ที่มีศักยภาพทางสังคมสูงกว่า นอกจากนี้ สัมพันธ์ เตชะอรุณิก (อ้างใน เสาวนีย์ สีสองสม, 2541, หน้า 125) ยังได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำถือว่าเป็นผู้ที่กุมความอยู่รอดของชาวบ้าน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีบารมี มีความสามัคคี ปฏิบัติดี มีความสามารถและคิดถึงส่วนดีจริง ๆ ก็จะสามารถนำพาองค์กรชาวบ้านให้ประสบผลสำเร็จได้ จะเห็นได้ว่าประชาชนในชุมชนชนบทพร้อมที่จะทำตาม ถ้าชุมชนมีผู้นำเข้มแข็งเนื่องจากสภาพสังคมของคนไทยถูกสั่งสมมาให้เป็นผู้ตามมากกว่าผู้นำ และอดิน รพีพัฒน์ (อ้างใน เสาวนีย์ สีสองสม, 2541, หน้า 27) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชนบทให้ประสบผลสำเร็จตามสภาพสังคม วัฒนธรรมไทย ถ้าไม่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนตามทฤษฎีและแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศแล้วจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ในการที่จะทำให้โครงการเหล่านั้น ประสบผลสำเร็จ การมีผู้นำที่ชาวบ้านรักใคร่ นับถือ และไว้วางใจอยู่แล้ว ได้ตรงกับความต้องการและความจำเป็น (Needs) ของชาวบ้านและการที่ผู้นำคนนั้นสามารถทำความเข้าใจและอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจในวัตถุประสงค์และผลประโยชน์จากการพัฒนาได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้นำของชุมชนบ้านป่าขาม แห่งนี้ได้มี อสม. ประธานชมรมผู้สูงอายุและกำนัน เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวครบ

โดยเฉพาะประธานเป็นผู้ที่มองปัญหาในหมู่บ้านได้กว้างไกลและคอยช่วยเหลือสังคมอยู่เสมอและ
 อสม. เองก็ได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับชมรม ที่คอยช่วยเหลือทั้งด้านความคิดและนำกิจกรรม
 ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน สมาชิกชมรมจะให้การยอมรับและนับถือมาก
 ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นสมาชิกและอายุน้อย แต่จากการที่ อสม. ได้คอยช่วยเหลือชมรมอย่างจริงจัง
 และจริงใจ ทำให้สมาชิกมีความนับถือมาก ดังนั้นเวลาขอความร่วมมือจากสมาชิกก็จะได้รับความ
 ร่วมมือเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากบทสรุปของการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในชมรมผู้สูงอายุบ้านป่าขาม
 ตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าลักษณะ ขั้นตอนและเงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้
 ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในชมรมบางประการที่ควรได้รับความสนใจ ให้ความสำคัญ เพื่อสนับสนุนให้
 เกิดการเข้าร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่อาจใช้เป็น
 แนวทางในการดำเนินงานเพื่อสนับสนุนการเข้าร่วมในชมรมผู้สูงอายุไว้ดังนี้ คือ

1. การดำเนินชมรมผู้สูงอายุนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในชมรมฯ
 อย่างแท้จริง ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินงานของชมรมในระยะยาว การที่จะให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วม
 ในชมรมนั้นจะต้องให้เขาเห็นว่าชมรมเป็นของเขาเอง โดยให้ผู้สูงอายุเป็นคนค้นหาปัญหา สาเหตุ
 และแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตัวของเขาเอง โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นเพียงผู้ชี้แนะเท่านั้น
 ควรให้ผู้สูงอายุได้เข้ามาร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การลงมือปฏิบัติ และประเมินผลเพื่อจะ让他ได้รู้
 กิจกรรมที่เข้าดำเนินการอยู่ได้ส่งผลต่อตัวเขา ชุมชน ว่าเกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมี
 ผลต่อการพัฒนาทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ในระยะยาว

2. การที่จะให้ผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในชมรมฯ นั้นกิจกรรมที่ทำนั้นจะต้องตอบสนองความ
 ต้องการที่สอดคล้องกับปัญหาทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ที่เกิดขึ้นในชุมชน
 โดยกระบวนการดำเนินงานนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุในชุมชนสามารถปฏิบัติได้ง่าย ไม่มี
 ความสลับซับซ้อนในทางปฏิบัติผู้สูงอายุสามารถให้ภูมิปัญญาของตนเองในการดำเนินกิจกรรมได้
 และแนวทางการดำเนินงานของชมรมจะต้องยืดหยุ่นสามารถปรับวิธีการดำเนินงานได้ง่ายและ
 เหมาะสม

3. ควรมีการพัฒนาทางด้านเครือข่ายของชมรมฯ ในชุมชนเพื่อความสะดวกในการ
 ประสานกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชมรมผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องของการดำเนินงานจากหน่วยงานของรัฐ เอกชน กับชมรมผู้สูงอายุอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับการสนับสนุน เพื่อให้มองเห็นถึงความแตกต่างในเรื่อง ลักษณะ ขั้นตอน และ ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในชมรมได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาควรหารูปแบบความเข้มแข็งของชมรมผู้สูงอายุเพื่อให้มองเห็นว่ารูปแบบของชมรมฯ ที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้จริง ๆ ในสังคม มีการดำเนินอย่างไรและประกอบ ด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง
3. ควรมีการศึกษาถึงการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุว่าส่งผลต่อการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมด้านสุขภาพ เศรษฐกิจและสังคมอย่างไร โดยการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงาน ก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการของพฤติกรรมด้านสุขภาพ เศรษฐกิจและสังคม มีความแตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการดำเนินงานให้เอื้อต่อการสนับสนุนการดำเนินงาน ของชมรมฯ ให้มากขึ้น